

POLSKA-ROSJA DIAGNOZA SPOŁECZNA 2020

Polacy na temat Rosji i Rosjan
oraz stosunków polsko-rosyjskich

Warszawa 2020

CENTRUM
POLSKO-ROSYJSKIEGO
DIALOGU I POROZUMIENIA

Raport z badań opinii publicznej

POLSKA-ROSJA

DIAGNOZA SPOŁECZNA 2020

Polacy na temat Rosji i Rosjan
oraz stosunków polsko-rosyjskich

Warszawa 2020

CENTRUM
POLSKO-ROSYJSKIEGO
DIALOGU I POROZUMIENIA

Raport z badań opinii publicznej

Sondaż: ARC Rynek i Opinia

Analizy i raport: Grzegorz Sygnowski i Łukasz Mazurkiewicz

© Copyright by Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia 2020

Projekt graficzny i skład: Studio 27 (www.studio27.pl)

Foto na okładce: www.sxc.hu

ISBN 978-83-64486-81-4

Wydawca

Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia

ul. Jasna 14/16A, 00-041 Warszawa

tel. + 48 22 295 00 30

fax + 48 22 295 00 31

e-mail: cprdip@cprdip.pl

<http://www.cprdip.pl>

Spis treści

▶ Wprowadzenie – tło i cel badania	4
▶ Informacje o badaniu	5
▶ Ocena nastawienia wobec Polski wybranych państw i narodów	7
▶ Wizerunek Rosji	14
▶ Ocena władz oraz polityki Rosji	21
▶ Podsumowanie	26

Wprowadzenie

– tło i cel badania

Kiedy w roku 2014 przeprowadzona została na zlecenie Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia (CPRDiP) poprzednia edycja badań „Polska-Rosja. Diagnoza społeczna”, wojna rosyjsko-ukraińska znajdowała się w gorącej fazie. Aneksja Krymu i walki we wschodnich regionach Ukrainy spowodowały prawdziwe trzęsienie ziemi w społecznej percepcji Rosji i Rosjan w Polsce. W miejsce obserwowanego wcześniej ocieplenia (którego symbolem było m.in. wprowadzenie małego ruchu granicznego między Polską a obwodem kaliningradzkim) pojawiły się silne napięcie i wiele negatywnych emocji. Prawdziwej próbie poddany został sposób myślenia Polaków o Rosji i Rosjanach, charakteryzujący się do tej pory krytycznym stosunkiem do polityki władz rosyjskich przy jednoczesnym sporym kapitale sympatii wobec rosyjskiego społeczeństwa. Kapitał ten gwałtownie się skurczył w porównaniu z tym, co można było wyczytać w badaniach opinii publicznej realizowanych choćby dwa lata wcześniej¹.

Sześć lat później, w połowie 2020 roku, gdy konflikt rosyjsko-ukraiński nie przyciąga już tak bardzo uwagi mediów, polsko-rosyjskie relacje polityczne ustabilizowały się na dość niskim poziomie. Strategiczny spór o wizję i przyszłość regionu istotnie determinuje stosunki pomiędzy oboma państwami. Prowadzone od kilku lat przez władze rosyjskie agresywne działania z zakresu propagandy historycznej, wymierzone głównie w Polskę i służące jej dyskredytacji, mnożące się nieprzyjazne gesty i decyzje tworzą klimat

niesprzyjający zmianom. Odrębne badanie przeprowadzone przez CPRDiP w kwietniu 2020 roku na temat rosyjskiej propagandy historycznej i wojny informacyjnej pokazało, jak działania te odbierane są przez polską opinię publiczną².

Bieżąca edycja badania „Polska-Rosja. Diagnoza społeczna”, której wyniki zawiera prezentowany raport, pozwala lepiej rozpoznać społeczną percepcję tej trudnej sytuacji w szerszym kontekście postrzegania innych państw i narodów. Czy głęboki kryzys zaufania do Rosji i Rosjan, jaki ujawnił się w badaniu z roku 2014 w rezultacie wojny na Ukrainie, trwa nadal? A może nastąpił zwrot ku nieco spokojniejszym nastrojom przed aneksją Krymu? Czy Polacy powrócili do odrębnego i odmiennego postrzegania państwa i narodu rosyjskiego, jak miało to miejsce przed rokiem 2014³? Czy wiek badanych ma wpływ na opinie w sprawach polsko-rosyjskich? W jakim obszarze należy poszukiwać punktów zaczepienia dla dialogu społecznego z Rosjanami?

Omawiane tu badanie udziela odpowiedzi na te i inne pytania, umożliwiając obserwowanie ewentualnych zmian, jakie zaszły w postawach Polaków na przestrzeni ostatnich lat. Pojawiają się w nim zarówno wątki bieżące, jak i wiele kwestii mniej podatnych na doraźne wydarzenia. Stosunki polsko-rosyjskie warto bowiem analizować z perspektywy długoterminowej, która łączy stałe elementy pamięci i wrażliwości zbiorowej z tym, co dyktują aktualne okoliczności.

1 Badania z serii „Polska-Rosja. Diagnoza społeczna” realizowane były w latach 2012 oraz 2014.

2 Raport z badania realizowanego dla CPRDiP w kwietniu 2020 r. „Wojna informacyjna i propaganda historyczna”.

3 Patrz: „Polska-Rosja. Diagnoza społeczna 2012”.

Informacje o badaniu

Metodologia

Badanie miało charakter pomiaru ilościowego, zrealizowanego metodą wywiadów telefonicznych wspomaganych komputerowo (CATI).

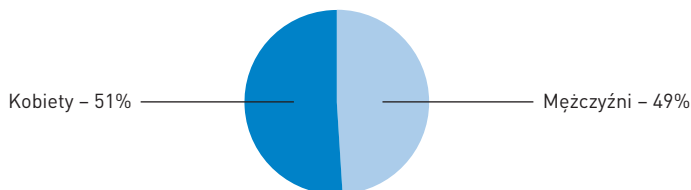
Badanie przeprowadzono na próbie 1009 dorosłych Polaków, reprezentatywnej dla struktury ludności Polski pod względem: płci, wieku, wielkości miejsca zamieszkania i województwa.

Pomiar realizowany był w dniach 3–16.06.2020.

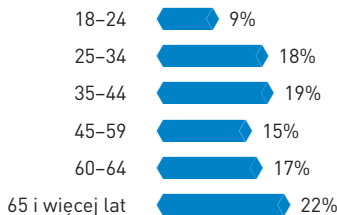
Na części wykresów dane nie sumują się do 100%. Sytuacja taka występuje w pytaniach wieloodpowiedziowych. W przypadku pytań z możliwą jedną odpowiedzią, minimalne odchylenia od 100% wiążą się z zaokrągleniami procentowania.

Struktura próby

Wykres 1. Płeć

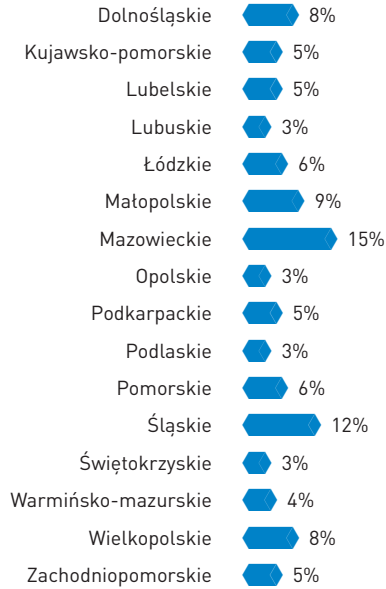
Wykres 2. Wiek

Wykres 3. Wykształcenie

Wykres 4. Województwo

Wykres 5. Wielkość miejscowości

Ocena nastawienia wobec Polski wybranych państw i narodów

W prezentowanym tu badaniu – gdy jego wyniki porównamy z rezultatami poprzednich edycji z lat 2012 i 2014 – widoczny jest wyraźny wzrost pozytywnych opinii o badanych państwach i narodach, jeśli chodzi o ich stosunek do Polski i Polaków.

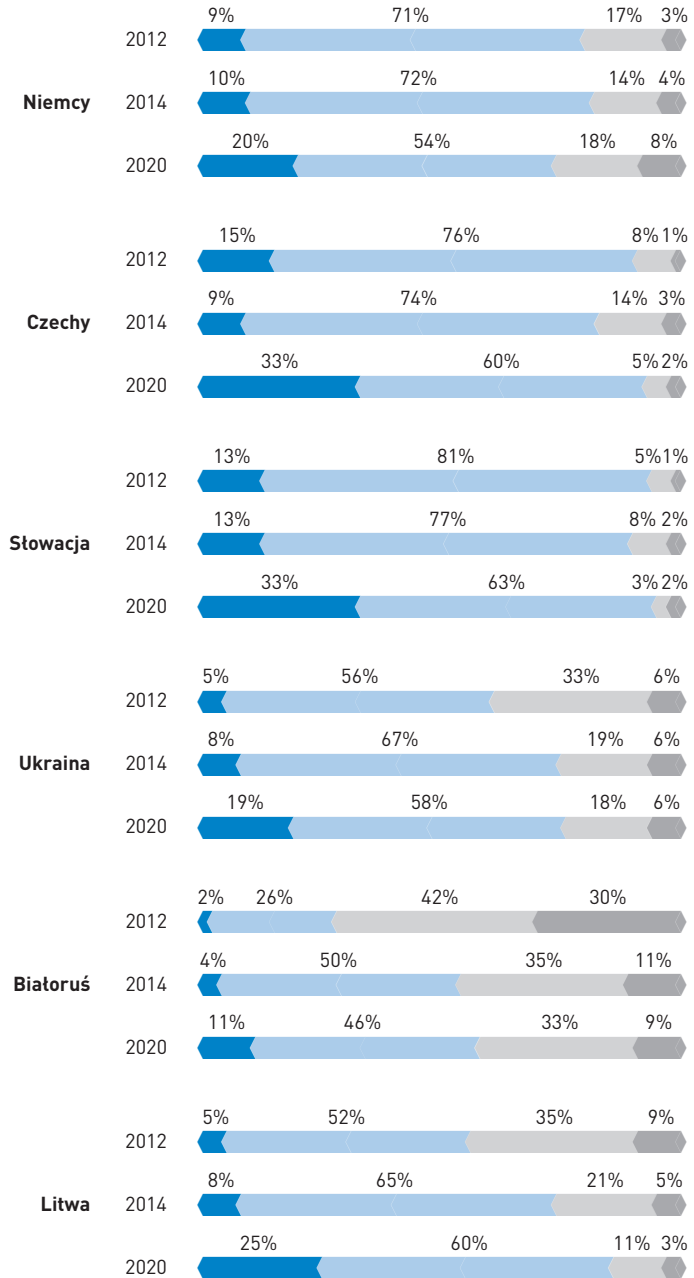
Wszystkie kraje – oprócz Rosji – z którymi Polska sąsiaduje bądź są dla niej istotne politycznie (jak USA, Francja czy Wielka Brytania), są – zdaniem Polaków – nastawione wobec Polski bardzo pozytywnie. W odniesieniu do Rosji oceny Polaków wróciły obecnie do poziomu notowanego przed działaniami Rosji na Ukrainie rozpoczętymi w roku 2014. Obecnie Rosję jako przyjazną Polsce wskazuje 21% badanych, zaś 79% określa jej stosunek do Polski jako nieprzyjazny.

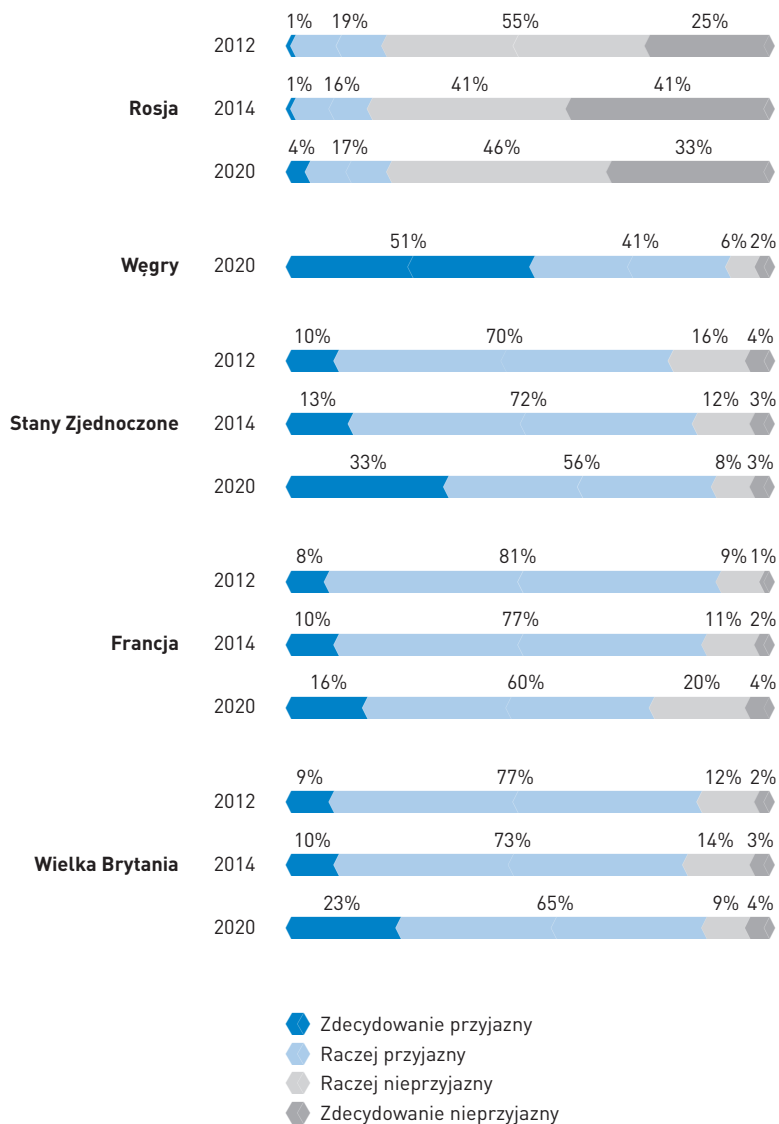
Ten przyptyw pozytywnych ocen, a w przypadku Rosji powrót opinii do stanu sprzed roku 2014, można zapewne tłumaczyć kilkoma czynnikami.

Opinia publiczna stale utwierdzana jest w przekonaniu, że poziom bezpieczeństwa naszego kraju – ze względu na obecność w NATO oraz zacieśnianie się relacji ze Stanami Zjednoczonymi – przejawiające się m.in. obecnością wojsk USA w naszym kraju – jest znacznie wyższy niż wcześniej. Poczuciu bezpieczeństwa sprzyjają również kolejne lata obecności Polski w Unii Europejskiej oraz przyjazne relacje z sąsiadami i unijnymi partnerami oraz stabilna sytuacja gospodarcza w kraju.

Również w odniesieniu do Rosji, po bardzo nerwowych latach obserwacji bezpośrednich działań wojennych na Krymie i w Donbasie, obecnie opinia publiczna ma do czynienia głównie z wojną informacyjną, która – choć odbierana negatywnie – nie wywołuje tak dużego napięcia jak wydarzenia wcześniejsze. Pewien wpływ na zmianę percepcji mogła też wywrzeć petzająca zmiana pokoleniowa.

Wykres 6. Jak Polacy postrzegają stosunek innych państw do Polski?

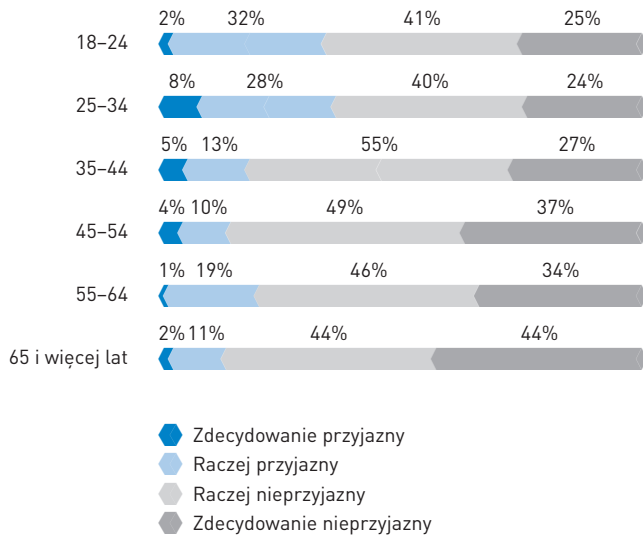

Oceny nastawienia Rosji wobec Polski bardzo istotnie różnicuje wiek badanych. Osoby najmłodsze (18–24 lat oraz 24–34 lat) znacznie częściej niż starsi Polacy oceniają nastawienie Rosji do Polski jako przyjazne. Przykładowo w grupie osób w wieku 24–34 lat takich właśnie wskazań było 36%, podczas gdy w grupie osób najstarszych (65 lat i więcej) – zaledwie 13%.

Jest to tylko jeden z przykładów tego, że oceny oraz opinie odnoszące się do Rosji warunkuje wiek badanych. Najprostszym wytłumaczeniem tego zróżnicowania jest zapewne pamięć historyczna oraz bagaż doświadczeń, jakie posiadają Polacy w różnym wieku. Osoby najmłodsze, które nie doświadczyły życia za żelazną kurtyną, postrzegają Rosję bardziej przychylnie.

Wykres 7. Jak Polacy postrzegają stosunek Rosji do Polski?
Zróżnicowanie odpowiedzi według wieku respondentów

Jeśli w odniesieniu do Rosji jako państwa Polacy mają wątpliwości czy jest ona przyjaźnie nastawiona wobec Polski, to już w odniesieniu do Rosjan jako narodu oceny badanych są znacznie bardziej pozytywne.

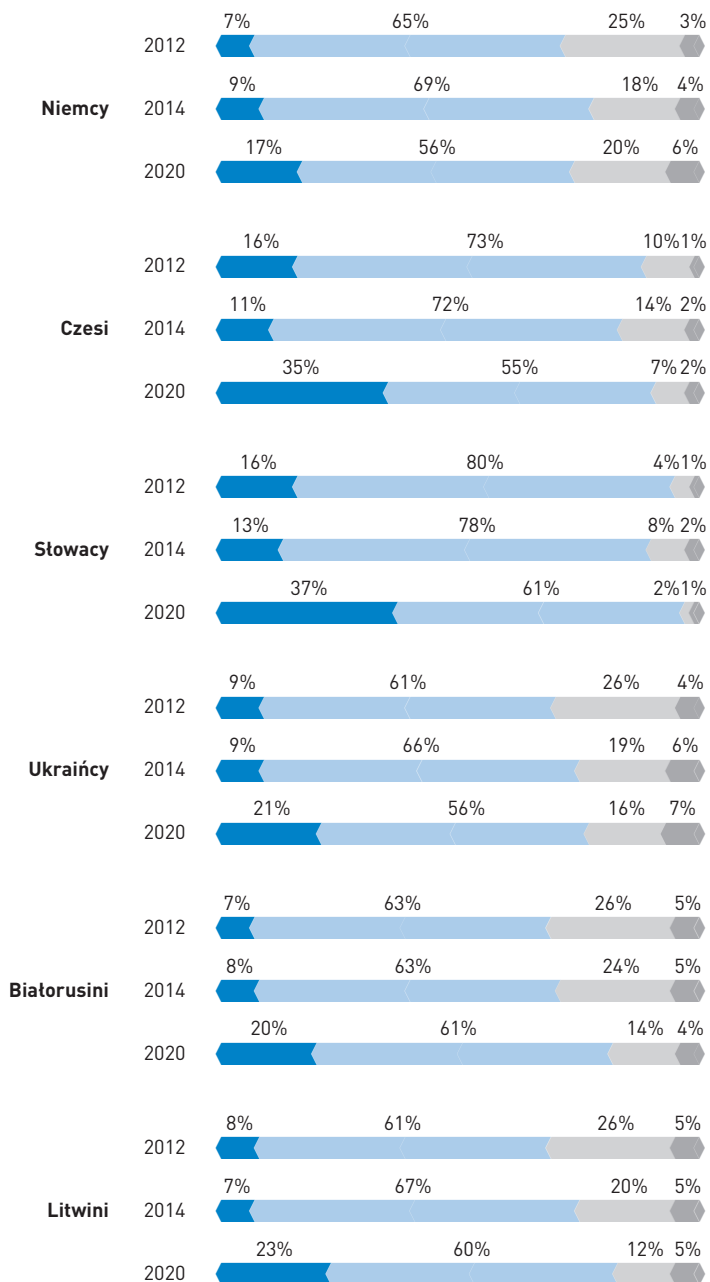
Przypomnijmy, że nastawienie Rosji (państwa) do Polski odbiera jako przyjazne zaledwie 21% badanych, natomiast 64% respondentów ocenia nastawienie Rosjan jako przyjazne. Mamy tu zatem do czynienia ze swoistym dualizmem polegającym na odmiennym postrzeganiu stosunku do Polski państwa i narodu rosyjskiego. W opinii Polaków tzw. zwykli Rosjanie mają do

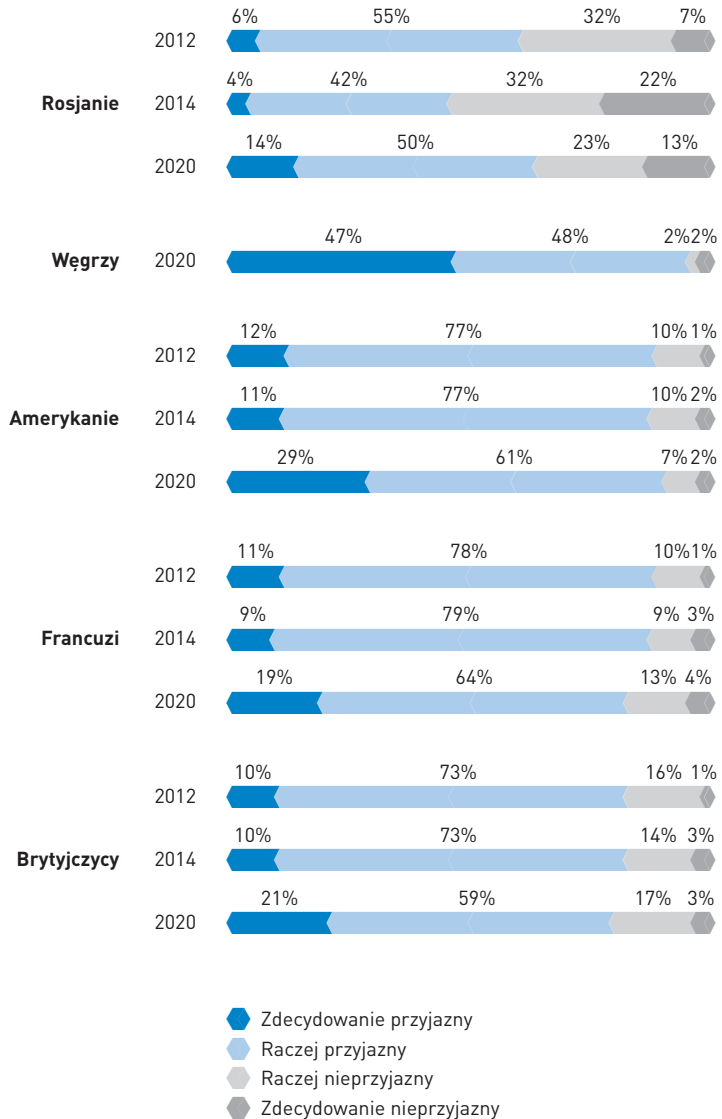
Polski i Polaków stosunek dalece bardziej pozytywny niż Kreml, którego polityka wobec Polski odbierana jest często nie tyle nawet jako nieprzyjazna, ile wręcz wroga.

Tak duże różnice między oceną stosunku państwa i narodu do Polski i Polaków obserwujemy tylko w odniesieniu do Rosji i Rosjan.

Warto odnotować w tym miejscu wyraźny wzrost pozytywnych ocen relacji z naszymi pozostałymi sąsiadami na Wschodzie – Litwinami, Białorusinami i Ukraińcami.

Wykres 8. Jak Polacy postrzegają stosunek innych narodów do Polski?

Odmienne oceny stosunku Rosji i samych Rosjan do Polski nie zmieniają faktu, że spośród wszystkich naszych siedmiu sąsiadów, to właśnie Rosjanie odbierani są przez badanych jako najbardziej odlegli Polakom pod względem społecznym i kulturowym.

W rankingu bliskości pod tym względem sąsiadów do Polaków najbliższe Polakom miejsce

zajmują Czesi i Słowacy. Rosjanie plasują się po przeciwnej stronie osi: są oni Polakom najdalej kulturowo i społecznie. Patrząc od tego końca osi rankingu, zaraz za Rosjanami większość badanych widziałaby Niemców. Białorusini znajdują się na środku osi, natomiast bliżej Polakom, chociaż nie w takim stopniu jak Czesi i Słowacy, są również Ukraińcy i Litwini.

Wykres 9. Jakie narody postrzegamy jako nam najbliższe pod względem kultury i obyczajów?**Naród najbardziej odległy Polakom**

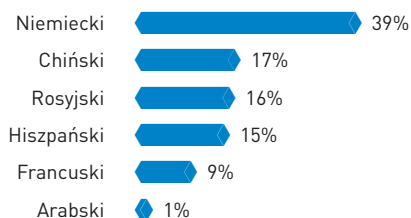
- Rosjanie – 5,4
- Niemcy – 5,0
- Białorusini – 4,4
- Ukraińcy – 3,7
- Litwini – 3,6
- Słowacy – 3,1
- Czesi – 2,8

Naród najbliższy Polakom

UWAGA: Respondenci byli proszeni o uszeregowanie narodów pod względem kultury i obyczajów od narodu najbardziej bliskiego (wartość 1) do narodu najbardziej odległego (wartość 7). Powyższy wykres prezentuje średnie wskazania uzyskane przez poszczególne narody w tym rankingu.

O wadze, jaką przykładamy do różnych państw, ich kultur oraz oceny ich znaczenia na świecie, świadczy między innymi nasza gotowość do nauki języków obcych. Pod tym względem niekwestionowane pierwszeństwo zajmuje oczywiście język angielski, ciekawe zatem jest ustalenie, którego z popularnych języków – oprócz języka angielskiego – zdaniem Polaków warto jest się uczyć i jakie miejsce na tej liście zajmuje język rosyjski.

Spośród sześciu różnych języków, o które zapytano w badaniu – niemiecki, chiński, rosyjski, hiszpański, francuski, arabski – na pierwszym miejscu znalazł się niemiecki (39%). Najmniejszą potrzebę nauki respondenci widzą w odniesieniu do języka arabskiego (1%). Pożytki z nauki języka rosyjskiego postrzegane są bardzo podobnie do języków hiszpańskiego i chińskiego. O tym, że warto jest uczyć się tego języka, przekonanych jest 16% badanych. Dla porównania na język hiszpański wskazało 15% respondentów.

Wykres 10. Języki, których warto się uczyć, oprócz angielskiego

Wizerunek Rosji

Spontaniczne skojarzenia Polaków ze słowem „Rosjanin/Rosjanka”, zebrane w pytaniu otwartym, są na ogół pozytywne bądź neutralne. Pozytywne skojarzenia opierają się najczęściej na stowańskości, gościnności oraz innych podobieństwach i bliskości kulturowej.

Pierwszym negatywnym skojarzeniem z Rosjanami jest natomiast alkohol, zaraz po nim wskazywane są już wątki polityczne – co ciekawe

stosunkowo często są to treści przedstawiające „biedny” naród rosyjski w opozycji do „złej” władzy.

Wśród spontanicznych skojarzeń pojawiały się też rozmaite wątki, które należałoby uznać za neutralne – związane z popularnymi politykami (Putin), obszarami geograficznymi (Moskwa, Syberia) bądź ze znanymi miejscami (Kreml).

Wykres 11. Spontaniczne skojarzenia ze słowem „Rosjanin/Rosjanka”

Wizerunek Rosji wśród Polaków badano w pięciu następujących wymiarach, opisanych przez dwie przeciwstawne wartości:

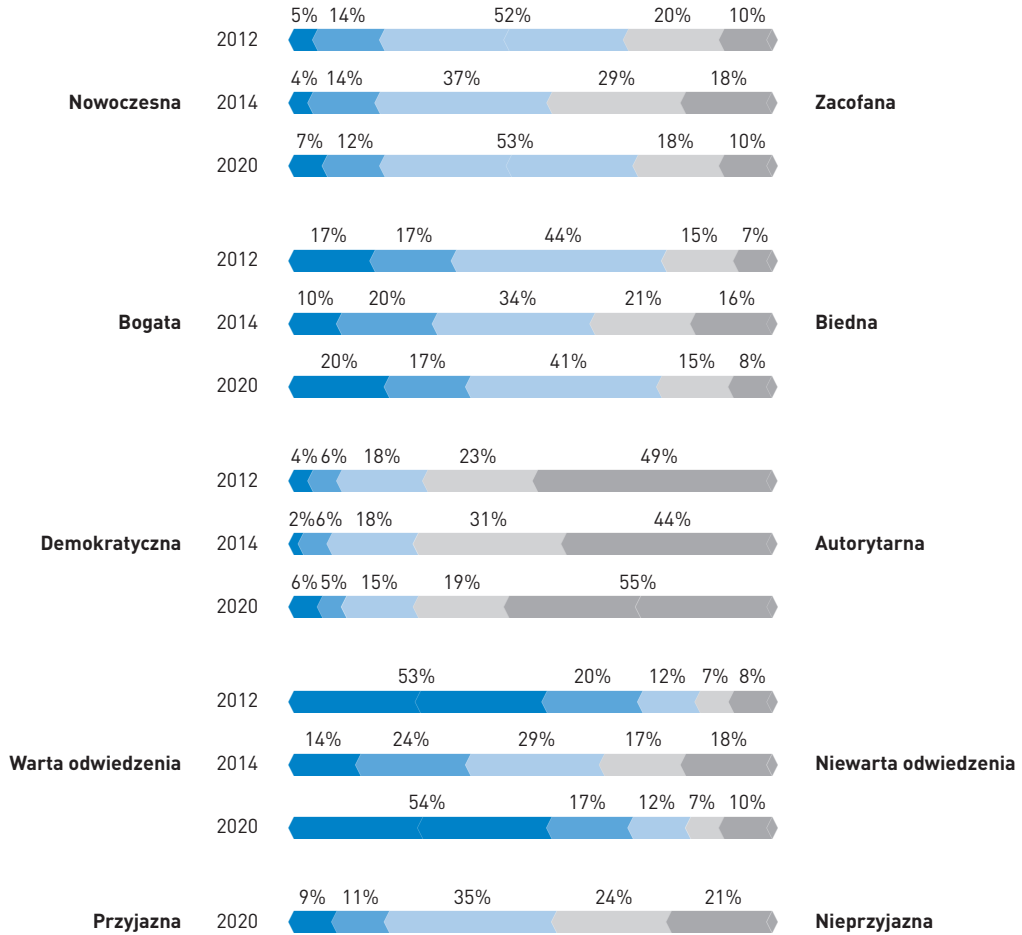
- nowoczesna – zacofana
- bogata – biedna
- demokratyczna – autorytarna
- przyjazna – nieprzyjazna
- warta odwiedzenia – niewarta odwiedzenia

W przypadku pierwszego wymiaru największa grupa osób udzieliła odpowiedzi neutralnych, co oznacza, że w ich opinii Rosja nie jest ani nowoczesna, ani zacofana. W ocenie zamożności tego państwa odpowiedzi neutralnych również było najwięcej, jednak w tym przypadku w sposób zauważalny odpowiedzi wskazujące na bogactwo Rosji przeważają nad odpowiedziami świadczącymi o jej umiarkowanej zamożności.

Znacznie więcej badanych (74%) postrzega Rosję jako kraj autorytarny niż demokratyczny (11%). Większa grupa osób również ocenia Rosję jako kraj nieprzyjazny (45%) niż przyjazny (20%).

Cechą, która sprawia, że Polacy patrzą na Rosję znacznie bardziej pozytywnie i z zaciekawieniem, są walory turystyczne. Według aż 71% badanych Rosja jest krajem wartym odwiedzenia. Tylko 17% respondentów ma zdanie odmienne. Tym samym postrzegana atrakcyjność Rosji jako turystycznej destynacji powróciła do poziomu z 2012 roku – w roku 2014 mieliśmy do czynienia ze swoistym tąpnięciem także w tym wymiarze, o atrakcyjności Rosji pod tym względem przekonanych było bowiem tylko 38% Polaków.

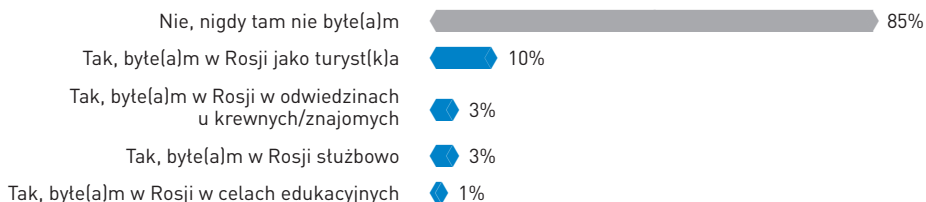
Wykres 12. Jak Polacy postrzegają Rosję?

Wskazywanie w badaniu atrakcyjności turystycznej Rosji i chęć jej odwiedzenia wynikają zapewne z faktu, że aż 85% badanych nigdy w Rosji nie

było. Tylko co dziesiąty badany odwiedzał Rosję turystycznie w okresie po rozpadzie ZSRR.

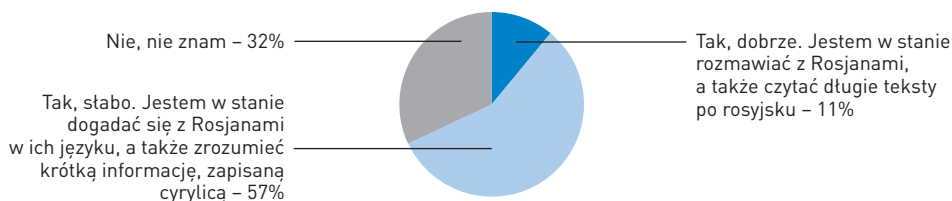
Wykres 13. Odwiedzanie Rosji (po rozpadzie ZSRR)

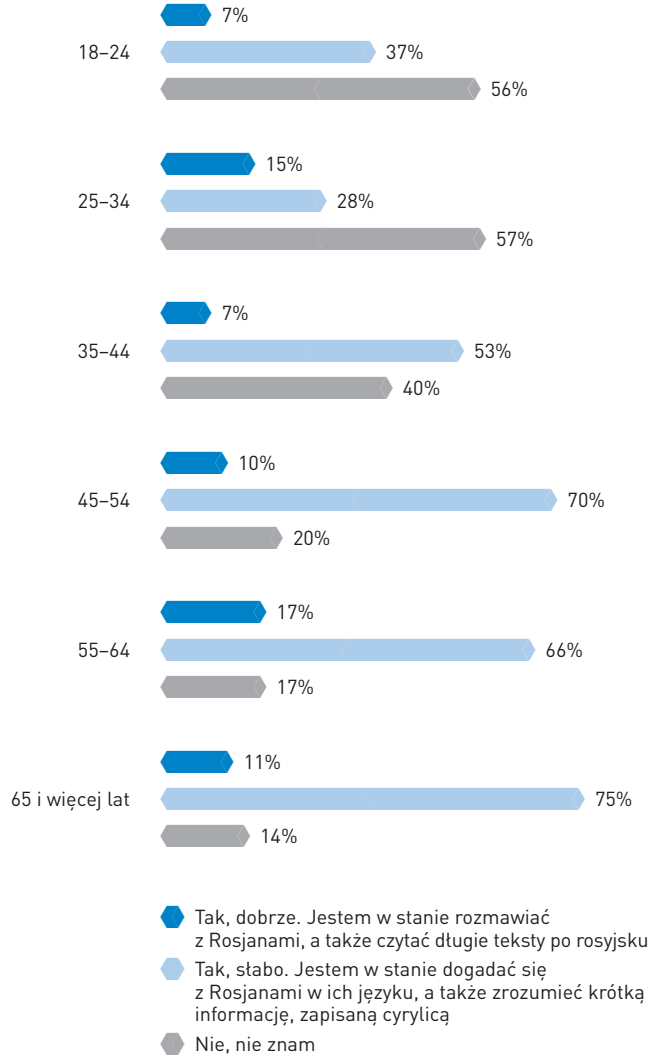

Dwie trzecie badanych deklaruje przynajmniej podstawową znajomość języka rosyjskiego, z czego 11% twierdzi, iż zna ten język na bardzo dobrym poziomie, który umożliwia im swobodną rozmowę z Rosjanami oraz czytanie rosyjskich tekstów.

Co naturalne, znajomość języka rosyjskiego znacznie częściej deklarują osoby w wieku 45+, czyli takie, które miały jeszcze obowiązek nauki tego języka w szkole.

Wykres 14. Znajomość języka rosyjskiego

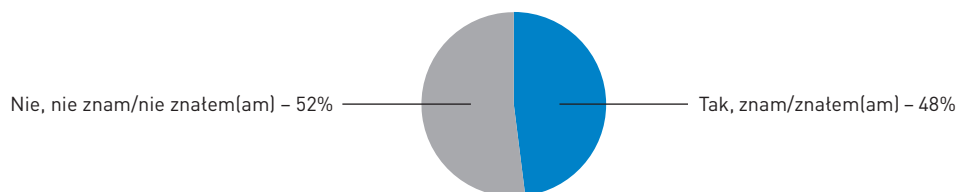

Wykres 15. Znajomość języka rosyjskiego w grupach wiekowych

Rosjanie nie są – jak się wydaje – tak częstymi gośćmi w naszym kraju, jak np. obywatele Ukrainy, niemniej prawie połowa badanych

(48%) deklaruje osobistą znajomość jakiegoś Rosjanina lub Rosjanki.

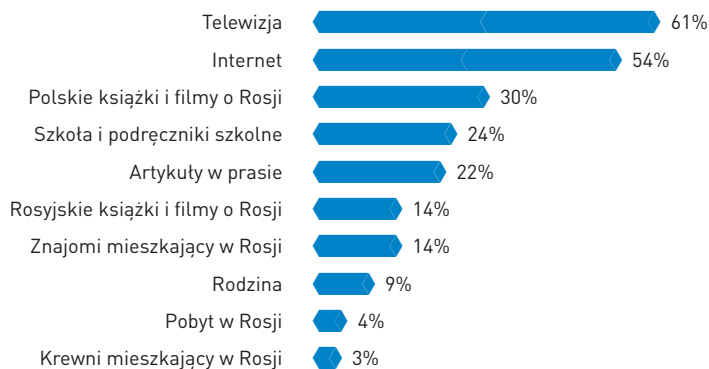
Wykres 16. Osobista znajomość Rosjanina/Rosjanki

Wiedzę na temat Rosji oraz Rosjan Polacy czerpią najczęściej z telewizji lub z internetu (odpowiednio: 61% i 54%). Do książek i filmów o Rosji sięga 30% badanych. 24% respondentów wymienia w tym kontekście podręczniki szkolne (przede wszystkim ludzie młodzi), zaś 22% – artykuły w prasie.

Na informacje niejako z pierwszej ręki – pochodzące od znajomych lub krewnych mieszkających w Rosji – może liczyć w sumie 17% badanych.

Wykres 17. Źródła wiedzy o Rosji i Rosjanach

Wskazywanie na internet jako źródło wiedzy na temat Rosji może oznaczać korzystanie z bardzo różnych informacji, częstokroć mało rzetelnych i miarodajnych. Pod pojęciem internetu mogą się bowiem kryć zarówno treści wartościowe w postaci artykułów i dłuższych opracowań, jak również publikowane na masową skalę filmy służące powielaniu rozmaitych stereotypów.

Ciekawe jest zatem ustalenie, z jakich dokładnie źródeł internetowych czerpią Polacy, jeśli dla pozyskania informacji na temat Rosji korzystają z tego właśnie medium. Jak się okazuje, największa grupa osób korzystających z internetu (69%) swoją wiedzę na temat Rosji opiera na portalach informacyjnych, a mniej, bo 39% wskazuje na filmy oglądane na takich portalach, jak np. YouTube.

Wykres 18. Źródła internetowe

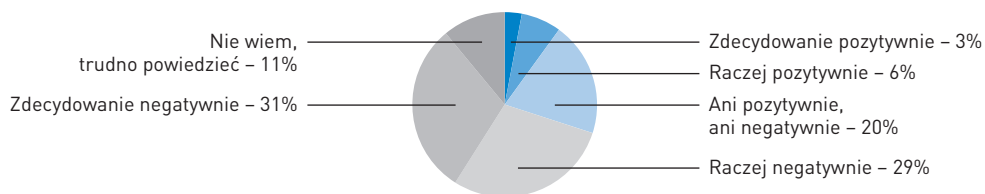

Ocena władz oraz polityki Rosji

Badani Polacy bardzo krytycznie oceniają działalność Władimira Putina. Pozytywnie na ten temat wypowiadają się tylko nieliczni badani (9%). Negatywnie działalność prezydenta Rosji

ocenia 60% respondentów, zaś pozostali oceniają go neutralnie (20%) bądź nie mają na ten temat swojego zdania (11%).

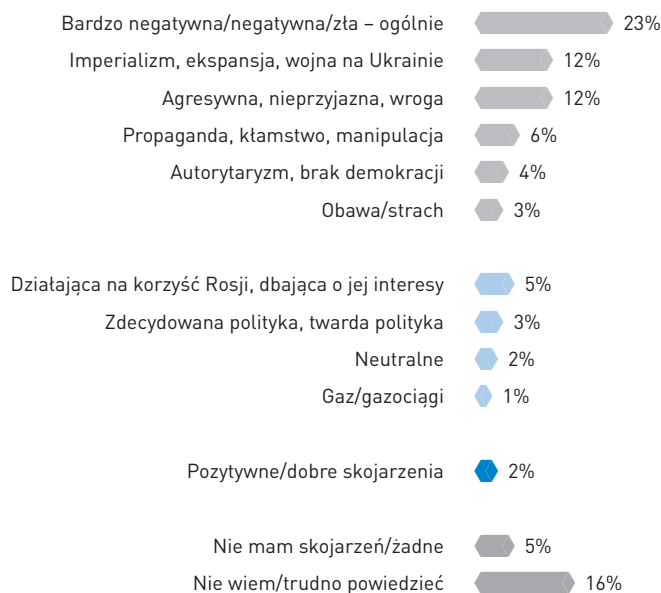
Wykres 19. Jak Polacy oceniają działania Władimira Putina

Z terminem „polityka zagraniczna Rosji” Polacy mają na ogół negatywne skojarzenia. Najczęściej w takiej sytuacji respondentom przychodzi na myśl imperializm, ekspansja oraz agresja. Nieodłącznym skojarzeniem jest również propaganda, kłamstwo i manipulacja stosowane przez rosyjskie władze.

Nieliczni respondenci mają w związku z „polityką zagraniczną Rosji” pozytywne, czy choćby neutralne skojarzenia, nie mniej jednak pojawiają się i takie głosy, które akcentują starania i dbałość władz Rosji o interesy swojego kraju.

Wykres 20. Skojarzenia z terminem „polityka zagraniczna Rosji”

Omawiając wyniki badania odnoszące się do stosunku do naszego państwa i narodu innych państw i ich obywateli, w odniesieniu do Rosji zauważyliśmy rozbieżności między percepcją władz (Kremla) oraz społeczeństwa, czyli tzw. zwykłych Rosjan. Jest to powrót do myślenia obecnego w latach wcześniejszych, przed wydarzeniami roku 2014.

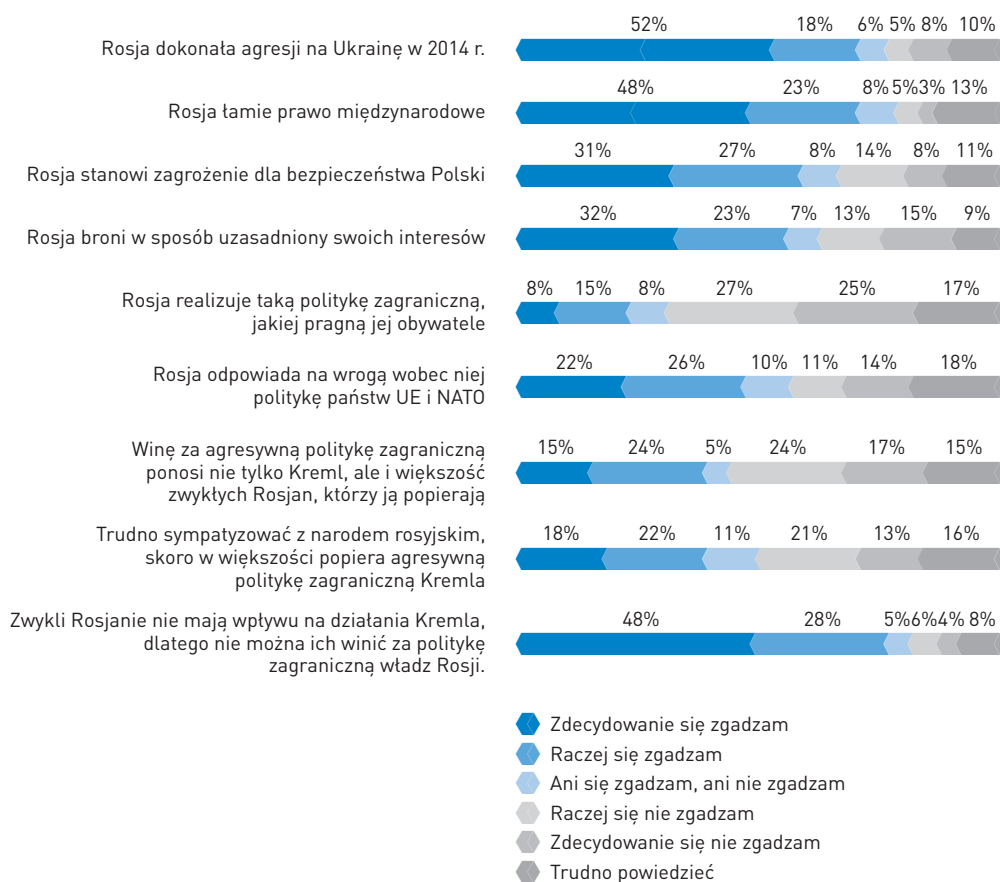
Jak się okazuje, jeżeli chodzi o prowadzoną przez Rosję politykę zagraniczną, Polacy nie dostrzegają spójności między wolą rosyjskich władz i wolą narodu. Widać to w odpowiedziach odnoszących się do stwierdzenia: „Zwykli Rosjanie nie mają wpływu na działanie

Kremla, dlatego nie można ich winić za politykę zagraniczną Rosji”. Z tezą wyrażoną w tym stwierdzeniu zgadza się 76% badanych. Z drugiej strony, mniejszość badanych (39%) zgadza się ze stwierdzeniem: „Winę za agresywną politykę zagraniczną ponosi nie tylko Kreml, ale i większość zwykłych Rosjan, którzy ją popierają”. 52% badanych nie zgadza się jednocześnie ze stwierdzeniem, że Rosja realizuje taką politykę zagraniczną, jakiej pragną jej obywatele. Różnice w opiniach uzyskanych przy powyższych stwierdzeniach mogą wynikać z różnych akcentów, które zostały położone w obydwu odpowiedziach.

Można zatem powiedzieć, że Polacy na ogół nie tylko nie mają do Rosjan żalu bądź pretensji za politykę, którą realizuje Kreml, ale przejawiają dużą dozę zrozumienia dla złożoności relacji między rosyjskim społeczeństwem a władzą. W dalszym ciągu jednak jest spora grupa badanych (40%), która nie jest gotowa sympatyzować z narodem rosyjskim z tego właśnie względu, że ich zdaniem w większości popiera on agresywną politykę Kremla.

Odnosząc się do poszczególnych wydarzeń historycznych oraz wątków politycznych związanych z polityką zagraniczną Rosji, zdecydowana większość badanych wypowiada się na ten temat bardzo krytycznie. I tak dla przykładu 70% badanych zgadza się ze stwierdzeniem, że Rosja w 2014 roku dokonała agresji na Ukrainę. 71% respondentów jest przekonana o tym, że Rosja łamie prawo międzynarodowe. Większość Polaków uważa również, że Rosja stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa Polski.

Wykres 21. Opinie na temat polityki prowadzonej przez Rosję oraz postaw Rosjan

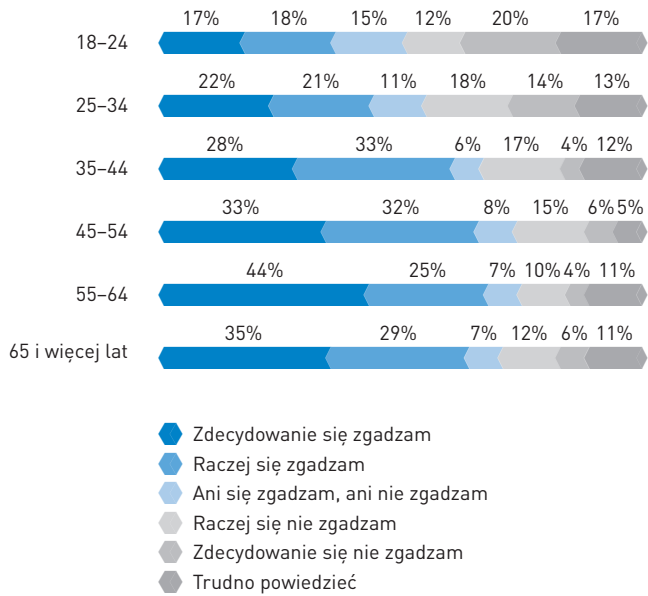

Szczególnie krytyczną ocenę polityki zagranicznej Rosji oraz poczucie zagrożenia dla bezpieczeństwa Polski ze strony tego kraju przejawiają osoby starsze. Różnice pokoleniowe w ocenach Rosji wyraźnie widać w odpowiedziach ustosunkowujących się właśnie do zagrożenia, jakie Rosja stanowi dla bezpieczeństwa Polski. Przykładowo, o zagrożeniu ze strony Rosji

przekonanych jest 69% badanych w wieku 55–64 lata i tylko 35% respondentów najmłodszych, w wieku 18–24 lata.

Jest to zatem kolejny przykład tego, w jak dużym stopniu własne doświadczenia oraz indywidualna pamięć historyczna wpływa na postrzeganie Rosji przez różne pokolenia Polaków.

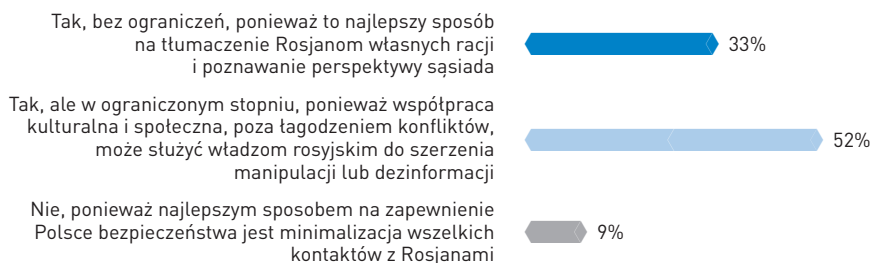
Wykres 22. Opinie na temat polityki prowadzonej przez Rosję oraz postaw Rosjan: „Rosja stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa Polski”
Zróżnicowanie odpowiedzi ze względu na wiek respondentów

Jak się wydaje, naturalnym obszarem, który w pierwszym rzędzie mógłby się stać platformą polsko-rosyjskiego porozumienia jest współpraca kulturalna i społeczna. Aż 85% badanych stoi na stanowisku, że współpraca taka jest wskazana, chociaż większość z tych osób uważa, że do takiej współpracy należałoby jednak podchodzić z rezerwą ze względu na ryzyko manipulacji i szerzenia dezinformacji przez władze rosyjskie.

Tylko 9% odrzuca jakąkolwiek współpracę z Rosją, nawet tę na polu kultury i życia społecznego, stojąc na stanowisku, że najlepszym sposobem na zapewnienie nam bezpieczeństwa jest minimalizowanie jakichkolwiek kontaktów z Rosją.

Wykres 23. Stosunek Polaków do współpracy kulturalnej i społecznej z Rosją

Podsumowanie

Po wyraźnym pogorszeniu postrzegania Rosji jako państwa i Rosjan jako narodu, odnotowanym w pomiarze sprzed sześciu lat, Polacy powrócili w dużym stopniu na dawne tory myślenia. Rosjan jako naród zdecydowanie lub raczej przyjazny Polsce wskazała w roku 2020 podobna część respondentów, jak miało to miejsce w roku 2012 (2020 – 64%, 2012 – 61%), podczas gdy w krytycznym roku 2014 odsetek ten spadł do 46%. Jeszcze jaskrawiej widać to w przypadku odpowiedzi „zdecydowanie nieprzyjazny” – za taki naród uznaje dziś Rosjan 13%, podczas gdy w roku 2014 było to 22%.

Na tym tle postrzeganie Rosji jako państwa zmienia się w mniejszym stopniu. Odsetek Polaków uznających ją za kraj Polsce nieprzyjazny utrzymuje się na przestrzeni lat na podobnym poziomie (2012 – 80%, 2014 – 82%, 2020 – 79%). Wizerunek Rosji w bardziej szczegółowych wymiarach także powrócił do stanu sprzed załamania wywołanego wydarzeniami roku 2014. Większość badanych widzi Rosję jako kraj autorytarny, ale zarazem zdecydowanie wart odwiedzenia. Warto tu dodać, że aż 85% respondentów nigdy nie było w Rosji (w okresie po rozpadzie ZSRR).

Powrót do dawnego rozdzielnego postrzegania Rosji i Rosjan jeszcze lepiej widać w opiniach na temat polityki zagranicznej Kremla oraz ocenie postaw Rosjan wobec niej. Te stwierdzenia, które sugerują identyfikowanie się przez większość Rosjan z polityką władz, zyskują mniej zwolenników, niż te zakładające „rozdzielność” tych dwóch światów. Dominuje przy tym bardzo krytyczny osąd polityki zagranicznej Kremla, uznawanej przez zdecydowaną większość badanych za agresywną i łamiącą prawo międzynarodowe, a także zagrażającą bezpieczeństwu Polski.

Wśród cech społeczno-demograficznych w największym stopniu różnicujących opinie Polaków

na tematy polsko-rosyjskie uwagę zwraca wiek badanych. Osoby młodsze, te z przedziału 18–24, a zwłaszcza 25–34 lata, mają wyraźnie większą skłonność do bardziej pozytywnego postrzegania Rosji. Odsetek osób uważających Rosję za kraj Polsce przyjazny jest w tych grupach zdecydowanie wyższy niż wśród ogółu badanych. Także inne wskaźniki i oceny różnią się w tych grupach w stosunku do osób z kolejnych przedziałów wiekowych. Czy to wynika z tego, że osoby młodsze nie doświadczyły życia w czasach zależności Polski od ZSRR? A może to przejaw swego rodzaju poprawności politycznej, powstrzymującej przed formułowaniem bardziej krytycznych sądów o innych państwach i narodach?

Wspomniany wyżej powrót do dawnego, rozdzielnego myślenia o Rosji i Rosjanach odbywa się w świadomości Polaków przy jednoczesnym wzroście przychylnych ocen na temat innych państw i narodów Europy Wschodniej. Najwyraźniej widać to w przypadku Litwy i Litwinów, a także Białorusi i Białorusinów, w mniejszym stopniu Ukrainy i Ukraińców. Czy jest to renesans myślenia Polaków o wspólnotcie państw i narodów tego regionu, ukształtowanej przez historię i współczesny kontekst bezpieczeństwa? Z pewnością warto odnotować ten zwrot ku sąsiadom ze Wschodu jako ważne ustalenie prezentowanych tu badań.

Tradycyjnie pozytywnie postrzegani są Czesi i Słowacy oraz ich państwa. Na stałe wysokim poziomie utrzymują się przychylnie oceny takich państw jak Niemcy, Stany Zjednoczone, Francja i Wielka Brytania oraz zamieszkujących je narodów. Można chyba powiedzieć, że badani Polacy dobrze czują się wśród krajów połączonych sojuszami i wspólnotą wartości. Na tym tle jeszcze wyraźniej widać różnicę w stosunku do obrazu Rosji.

Jeśliby szukać w prezentowanych tu wynikach punktów zaczepienia dla dialogu i współpracy z Rosją, byłaby to z pewnością sfera kultury i życia społecznego. Co trzeci badany opowiada się za współpracą w tej dziedzinie bez żadnych ograniczeń. Kolejne 52% także popiera taką współpracę, choć z ograniczeniami wynikającymi ze świadomości możliwych manipulacji i dezinformacji.

Pewien potencjał widać też w obszarze nauki i znajomości języka oraz podróży i kontaktach międzyludzkich. Rosyjski uznawany jest przez badanych za język w równym stopniu wart opanowania, co hiszpański. Wciąż ograniczona jest skala podróży do Rosji i bezpośredniej znajomości Rosjan, co także stwarza pole do pozytywnych poszukiwań.

Bieżąca „Diagnoza społeczna” pokazuje zatem trwałość ukształtowanych w przeszłości elementów polskiego myślenia o Rosji i Rosjanach. Podlegają one okresowym wahaniom pod wpływem gwałtownych wydarzeń, ale po czasie powracają w dawne koleiny. Nie oznacza to jednak, że nic się w tej sferze nie zmienia. Dalszej badawczej eksploracji wymaga z pewnością wyjaśnianie przyczyn wyraźnej różnicy w postawach pomiędzy młodszymi a starszymi pokoleniami Polaków. Niższy poziom uprzedzeń czy obaw polskiej młodzieży w stosunku do Rosji w przyszłości może stać się zarówno zagrożeniem, jak i szansą dla rozwoju dialogu społecznego z Rosją oraz dla perspektyw przezwyciężenia fatalizmu wzajemnej niechęci. Już teraz zaś stanowi on obserwację o pierwszorzędym znaczeniu politycznym i badawczym.

Notatki

Stosunki polsko-rosyjskie warto analizować z perspektywy długoterminowej, która łączy stałe elementy pamięci i wrażliwości zbiorowej z tym, co dyktują aktualne okoliczności. Prezentowany raport udziela odpowiedzi m.in. na następujące pytania: czy głęboki kryzys zaufania do Rosji i Rosjan, jaki ujawnił się w badaniu z roku 2014 w rezultacie wojny na Ukrainie, trwa nadal? A może nastąpił

zwrot ku nieco spokojniejszym nastrojom sprzed aneksji Krymu? Czy Polacy powrócili do odrębnego i odmiennego postrzegania państwa i narodu rosyjskiego, jak miało to miejsce przed rokiem 2014? Czy wiek badanych ma wpływ na opinie w sprawach polsko-rosyjskich? W jakim obszarze należy szukać punktów zaczepienia dla dialogu społecznego z Rosjanami?

**CENTRUM
POLSKO-ROSYJSKIEGO
DIALOGU I POROZUMIENIA**

Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia

ul. Jasna 14/16A, 00-041 Warszawa

tel. + 48 22 295 00 30, fax + 48 22 295 00 31

e-mail: cprdip@cprdip.pl, <http://www.cprdip.pl>